

*Acta synodalia der Noorthollantschen kercken,
gehouden binnen Haerlem, begonnen den 7 Junij
des jaers 1594.*

ART. 1. Naer aenroepinghe des naems Gods is vercoren tot eenen preses PETRUS PLANCIUS, dienaer des woorts tot Amsterdam, tot een assessor JOHANNES DAMIUS, dienaer des woorts tot Haerlem, tot een scriba ANDREAS THEODORUS, dienaer des woorts tot Enckhuysen.

ART. 2. Syn in de synodale vergaderinghe met credentien van haeren classen verschenen de naervolgende broederen:

ART. 3. Wten classe van Haerlem JOHANNES DAMIUS, dienaer des woorts aldaer, JOHANNES LIESHOUT, dienaer des woorts tot Westsanen, AERENT MEYNARTS, ouderling tot Haerlem ende PIETER JANS, ouderling tot Asendelft.

ART. 4. Wten classe van Amstelredam PETRUS PLANCIUS, dienaer des woorts aldaer, HENRICUS JOHANNIS, dienaer des woorts tot Muyden, JAN THOMASSEN, ouderling tot Amsterdam ende ¹⁾ ouderling tot Wesep.

ART. 5. Wten naem des classis van Horn JACOB WILLEMS, dienaer des woorts tot Hoochvoude, EVERT MICHIELS, dienaer des woorts Gods tot Blocker, CORNELIS CLAES, ouderling tot Oostvoude ende LUYTGEN ADRIAENS, ouderling tot Hensbroec.

ART. 6. Wten naem des classis van Enchuysen ANDREAS DIDERICKX, dienaer des woorts aldaer, JAN DE MICHEL, dienaer des woorts tot Groo-

¹⁾ Ongevalde ruimte.

tebroeck, JAN HERMANS, ouderling tot Enchuysen ende CLAES JANS, ouderling in Hoochcarspel.

ART. 7. Wten naem des classis van Edam WILHELMUS PUPPIUS, dienaar des woorts aldaer, JACOB HELSSZ, dienaar des woorts totter Bees, FRANS WILLEMS, ouderling tot Monickendam ende DIDERICK JANS, ouderling tot Raerop.

ART. 8. Wten naem des classis van Alcaer syn verschenen PETRUS CORNELIJ, dienaar des woorts tot Alemaer, PEETER AELBERTS, dienaar des woorts tot Schaegen, CORNELIS HENDRICKX ¹⁾, ouderling tot Alemaer ende CORNELIS PIETERS, ouderling tot Schaegen.

ART. 9. Item syn in den synodo verschenen de E. heeren m^{rn}. DIDERICK VAN LEEUWEN, raet in den Hoogen Raet ende ROMBOUT HOOGERBEETS, raet ende pensionaris der stadt Leyden, met commissie van E.E. heeren Staten om den synodo by te wonen met opsicht ende goet regard te nemen, dat geen politicque ofte andere saken, den gemeynen standt der kercken aengaende, sullen gehandelt worden ende te verhoeden, dat niet eenighe onruste ofte oneenicheyt soude mogen oprysen.

ART. 10. Overmits eenige gravamia eeniger classes te laete overgeschreven syn, waerom men geen resolutie der classes heeft connen nemen, is wt oorsake van dien geresolveert, dat voortaan de wtschryvinge des synodi sal geschieden thien weken voor den dach des synodi ende dat de gravamina sullen overgesonden worden ten langsten binnen ses weken nae de wtschryvinge des synodi ²⁾.

ART. 11. Is van den classe van Amstelredam voorgesteld, oft in actis synodalibus behooren ingestelt te worden de speciale differenten, die partyen tegen malcanderen invoeren ende dryven. Waerop het synodus geresolveert heeft, dat alsulcke clachte ende querelen naer versoeninge nyet sullen in actis synodalibus werden wtgedrukt om der stichtinge wille.

¹⁾ »Cornelis Hendrickx», C heeft »Cornelis Henricxz Boom», eveneens G. A noemt hem »Boon». ²⁾ Hierop volgt in C deze later doorgehaalde mededeeling: »Over die swaericheit der kercke van Haerlem, belangende dat Johannes Amptsinck hem noch nyet stichtelycken draecht, is geresolveert, dat het sinodus aen hem sal schryven met vermaeninge, dat hy hem sal willen wachten van ergernisse in zyn leven te geven ende naevolgende zyn beloften, den synodo binnen Alcaer gedaen, ende indien hy noch voortgaet, sal die kercke van Haerlem die saecke overschryven aen den kercken van Suydthollant, diewelcke met hem nae die regul des goddelycken woordts handelen sullen.»

ART. 12. Is van die van Amsterdam voorgesteld, oft eenige broederen geroepen der synodale vergaedinghe sullen mogen daerwt scheyden, aleer de vergaedinge verlaten is. Waerop besloten is, dat noch dienaren noch ouderlingen scheyden sullen wt de vergaedinge, voor ende aleer swaricheden affgedaen sullen syn ende sullen soolange wachten, totdat alle acta des synodi wtgeschreven syn voor elcke classe om thys gebracht te werden.

ART. 13. Opte swaricheyt des classis van Edam is geresolveert aengaende de verbeteringe des stipendii der dienaren, dat men versoecken sal aen den Gecommitteerden Raden van Westvrieslant ende het Noorderquartier, dat de dienaers desselven quartiers gelyck gestelt sullen moegen worden in de belooninge mette dienaers in Suythollant. Om dwelc te versoecken gecommiteert syn PEETER CORNELII, dienaer tot Alcaer ende ANDRIES DIRICKX, dienaer tot Enchuysen.

ART. 14. Syn in den synodo verscheenen twee dienaers wt den naem des synodi wt Suythollant, namelyck LIBERTUS FRAXINUS ende CAROLUS AGRICOLA, versoeckende om meerder correspondentie onder de twee synoden te houden, dat wten perticulieren synodo van Noorthollant twee dienaers souden gecommiteert werden om van harentwegen te verschynen in de synodale vergaderinge van Suythollant, alsooc wederom die van Suythollant in den synodo van Noorthollant souden verschynen ende ooc aldaer mede stemmen te hebben. Waerop geresolveert is, dat dit synodus dat versoeck hem laet behagen met conditie, dat sulckx eerste van beyde synoden den E.E. heeren Staten sal worden verthoont ende haer consent daerop versocht.

ART. 15. Op de swaricheyt des classis van Alcaer (aengaende die disorden in de schooldiensten ende tsober onderhout der schooldienaren) is geresolveert, dat men sulckx aendien sal de hoofsteden, onder dewelcke de plaetsen sorteren, daer sulcke disorden is, om daerin versien te werden ende dat men versoecken sal aen de E.E. heeren Raden van Westvrieslant ende tNoorderquartier, dat in donderhout derselver verbeteringe mach geschieden. Waertoe gecommiteert syn PETRUS CORNELIS van Alcaer ende ANDREAS DIDERICKX, dienaer tot Enchuysen.

ART. 16. Op de swaricheyt, van die van Alcaer noch voorgesteld, aengaende de conventiculen der Papisten tot oeffeninghe haerder religie ende eenige dreygementen, ja opentlyck gewelt tegen die van de suyvere relegie, is geresolveert, dat men eerst goet bewys ten minsten by attestatie sal nemen ende duer tselve den E.E. heeren Staten verthoonen ende

versoecken, dat sulcke ende meer periculen mochten verhindert worden, met verhael dat de kercken van Noorthollant verclaren sulcke papen als autheurs sulcker quaden meest wt Haerlem te comen.

ART. 17. Alsoo noodich bevonden wort, datter mocht syn een correcte ende perfecte oversettinge des bybels wt de Hebreusche ende Grieksche waerheynt in onse gemeyne Nederduytsche sprake, dewelcke alreede yemant opgeleyt is te doen volgende voorgaende advys van de E.E. heeren Staten General, ende van noode is, dat sulck een werck sal moeten van geleerde dienaren gereviseert worden ende daerom wt desen synodo een persoon daertoe sal gestemt worden, soe is by den synodo daertoe gecommitteert PETRUS PLANCIUS om in sulcken werck te treden.

ART. 18. Wt voorgevallen oorsaken is besloten, dat in de classicale vergaedinghe, besonder alsser swaricheden te verhandelen syn den classe aengaende aldermeest voort houden des synodi, niet alleen dienaers maer ooc ouderlingen sullen gehouden syn mede te verschynen.

ART. 19. Is van den classe van Amstelredam voorgesteld, hoe dat een maniere sal geraemt werden om trantsoen voor STEPHANO NICOLAI, dienaer des woorts tot Hilversom, van die van Amstelredam verschoten, op te brengen. Daerop by den synodo besloten is ende geacordeert, dat elcke classis op syn cote gestelt sal worden elck naer syn gelegentheynt in dusdanighe forme: die van Amstelredam hebben op haer genomen de somme van tweehondert veertich gl., Haerlem sal opbrengen hondert ende thien gl., Alcaer tnegentich, Horn tnegentich, Enchuysen tweensestich, Eedam vyfftych. Dwelck een yegelyc classe sal binnen een maent oversenden aen den classe van Amstelredam.

ART. 20. De dienaers, die eenige commissie hebben, sullen die wtgevoert synde overschryven aen den synodale classe ende dese aen allen classes.

ART. 21. Om voor te comen, dat eenige opgeresen swaricheden in een kercke geen meerder quaet en doen doort lange wachten des toecomenden synodi, is goetgevonden, dat de classes, daer sulken swaricheden vallen, sulckx overschryven sal aen den synodalen classe, dewelcke daervan overschryvinge sal doen aen dander classes, ten eynde deselve elck een dienaer sullen senden totten synodale classe, oft daer het die noch sal vereyschen, om de swaricheden te remedieren.

ART. 22. Alsoo LAMBERTUS VALCKENAER in den synodo verschenen is, met requeste versoeckende, dat de kercken des synodi hem subsidium

willen doen om syn schulden te stoppen, van hem gemaect ter tyt hy in aermoede ende sonder dienst sat, allegerende eenige beloften, van den synodo binnen Enchuysen hem gedaen, heeft het synodus wel verstaen, dat hem beloften gedaen syn van vrywillighe mededeelinghe. Bekende selve van den meesten classen daerop ontfangen te hebben, maer over-[mits] hy claecht sulcke hulpe niet genoehsaem te wesen tot betalinge synder schulden, soo heeft het synodus laten aendienen, dat een yegelyc sulckes synen classe sal aendienen ende communiceren om te sien, oft hem noch wat verbeteringe sal mogen gedaen worden.

ART. 23. Om alle lasten ende swaricheden der kercken, in Noorthollant voorgevallen, noodich om den E. E. heeren Staten te verthoonen ende haer E. E. hulpe daerover te versoecken, heeft dese synodus daertoe gecommiteert voor dit jaer totten naestcomenden synodum toe onse broeders JOANNES BOGART, dienaer tot Haerlem (wtgenomen de sake AMSINGH, in welke gestelt is HENDRIC JOHANNIS, dienaer tot Muijden) ende een dienaer tot Amstelredam, deweleke oock sullen aenhouden voor de kerke van Medenblick als oock in den misbruyck des houwelyckx, hiernaer gemeldet. Sullen ooc verschynen in den Suythollantschen synodo ende belyden alle saken, die in desen synodo verhandelt syn.

ART. 24. Aengaende de misbruycken des houwelyckx, in veel plaetsen vallende, is by den synodo besloten, dat elke plaetse, daer sulckx valt, goede kuntschap daervan sal nemen ende sekerheyte daervan overseynden aen den gedeputeerden des synodi, ten [eynde] sy souden versoecken by den E. E. heeren Staten interpretatie vant plaacet der houwelycksche saken, belangende het byslapen voor het trouwen, ende by den provinciaelen Hove van Holland de executie sulcker voorgevallen misbruycken.

ART. 25. Allhoewel te vooren was voorgenomen aen AMSINGIUM te schryven met aenwysinge synder feylen ende vermaninge tot wechneminghe der yergernissen, nochtans overmits het synodus vernomen heeft, dat hy persoonlyc ter plaetse des synodi gecomen was, heeft het goetgevonden hem te vermanen voor den synodo te verschynen. Waertoe syn gecommiteert WILHELMUS PUPPIUS ende JACOBUS WILHELMI, denweleken hy tot antwoord gaff, dat hy met de cortse beswaert was ende oversulcx medicamenta moeste nemen, waervan hy dien dach soude cranck syn ende volgende niet en mochte comen. Daerna heeft het synodus ander broederen tot hem gesonden als PETRUS CORNELII, PIETER AELBERTSZ ende JAN THOMASSZ te vernemen, hoet met syn gesontheyt stonde ende te vermanen by den synodum te comen, maer heeft sich als te voren geexcuseert. Ten derden mael syn gesonden PETRUS CORNELII ende JAN DE MICHIEL, hem

vermanende van gelycken by den synodum te comen, als de heeren commissarisen souden wederkeeren, die twee oft drye dagen verreydsden, hem daerentusschen belastende niet te vertrecken voor haere E. wedercomste, die men hem dan soude laten weten. Ten vierden de E. heeren wedergekeert synde, syn tot hem gesonden JAN DE MICHIEL ende PEETER CORNELII te bidden, hy wilde toch in den synodo verschynen, doch gaff voor antwoord, hy stondt ondert Noorthollantsche synodus niet ende wiste ooc wel, dat der E. heeren commissarisen haer commissie niet particulier over hem was, maer soot soe waere, moeste hem dat blycken, dan soude hy doen, dat billich waer. Soe heeft het synodus ten laetsten tot overvloed gesonden JAN MICHIELSZ ende HENDRICK JANS, dewelcke hem hebben aengeseyt, dat soowel het synodus als ooc de E. heeren commissarisen wel grootelyckx verwondert syn, overmits hy JOANNES AMSING niet en wilde compareeren om aen te hooren, wat het synodus hadde met hem te spreken, maer dat syne verschyninge oft niet verschyninghe soude dienen tot voordeel ende achterdeel van syn saken alsoowel by den E.E. heeren Staten als oock by syn Excellentie. Waerover AMSING antwoordt, dat hy by syn voorige antwoord persisteerde, alsdat hy niet en stondt onder desen synodo ende wel lyden mochte, dat soowel de E. heeren gecommiteerden haer rapport deden by den E.E. heeren Staten (als hy haer wel vertrouden, dat se wel souden doen) als ooc het synodus, ende dat hy oock van meeninge was remonstrantie te doen by den E.E. heeren Staten ende by syn Excellentie over tgene hem alhier wedervaert, dat hy alhier gecomen was om syn vermakinge ende ter contrarie geper-turbeert was.

ART. 26. Is oock den synodo door de E. heeren gecommiteerden aengedient, dat de heeren borgermeesters deser stadt Haerlem haere E. hadden verclaert de groote ergernissen, die AMSING hier in der stadt dagelyckx geeft, als in den eersten, dat hy seer ergerlyc syn conversatie neemt met een vrouwepersoon alhier tot Haerlem ende hem met vervreemdinge van syn huysvrouwe ende familie ontrect, item dat hy tot quaden exempel van andere hem vervreemt van de gemeynschap der kercken soo int gehoor des goddelicken woorts als ander godsalige oeffeningen, ten derden dat hy hier binnen de stadt als een ruyter te peerde met roer ende sweert is rydende, met het ampt van een dienaer strydende.

ART. 27. Het synodus, geïnformeert synde wt het voorsz. rapport van den voorsz. ergernissen, die door AMSINGIUM gegeven worden ende dat tegen de groote beloftenissen, by hem in den synodo tot Alcmaer gedaen ende by sekere publicatie der gemeynte tot Haerlem, heeft geresolveert, dat de gecommiteerde des Noorthollantschen synodi, in dese sake

gedeputeert, sullen metten eersten communiceren metten gedeputeerden des Suythollantschen synodi om metten selven te delibereren van de bequaemste wyse, op dewelcke tselve aen den E.E. heeren Staten soo oock by geschrifte aen syn Excellentie sal dienen verthoont te werden.

ART. 28. Is by den synodo voorgecomen een seker forme om met CORNELIO WIGERII te handelen, namelick vooreerst hem aff te vragen, oft hy niet en persisteert by de confessie, in den synodo tot Eedam van hem onderteeckent, waerop hy hem verclaert heeft niet te begeeren yet te spreken ende met den synodo te handelen dan schriftelyc.

ART. 29. Overmits naer langdurich versoeck CORNELIUS hem weygerich stelt mondelyc te handelen, soo is by den synodo noodich gevonden hem schriftelyc voor te stellen eenige theses, wt syn schrift getogen, waerop hy schriftelyc soude antwoorden. Dwelc hem voorgesteld synde, heeft CORNELIUS daerop verclaert niet te begeeren metten synodo te handelen door vragen ende antwoorden noch hem niet meer alsoo te laten examineren, maer begeert bewys te hebben der stucken der leere, daerin hy geordeelt is by den synodo van Alemaer niet suyver te syne.

ART. 30. Maer het synodus, insiende de swaricheden, die dickmael wt schryven spruyten, heeft den gedeputeerden der kercken van Horn vermaent om CORNELIUM te raden ende tindreuen om de vrede der kercken wille, dat hy den raet ende begeerte des synodi wilden aengaen. Doch overmits de gedeputeerden der kercken van Horn verclaerden sulckx niet te connen doen als daertoe geen last hebbende noch van de kerckenraet noch van de magistraet, maer veelmeer om aen te houden tot schriftelycke conferentie, soe is het synodus genootsaeckt om denselven wech met hem in te gaen ende heeft daerom besloten, dat se met hem sal handelen met schriftelycke theses, wt synen schriften genomen met claer bewys van onsuiverheit der leere, beginnende wt de schriften, wtgesonden aen alle de classes anno 92 ende voortgaende tot het schrift, aen eenen DIRICK JANS overgelevert. Waertoe van den synodo gecommiteert syn PETRUS PLANCIUS ende PEETER CORNELII, dewelcke sulckx daernaer den synodo sullen verthoonen. Ende sulckx is ooc aengedient den gedeputeerden der kercken van Horn, dewelcke verclaert hebben tselve den ergsten wech te syn om tot den vrede te comen, maer wat anders hadden verwacht.

ART. 31. Als PLANCIUS ende PEETER CORNELII vergadert ende byeengebracht hadden wt de schriften CORNELII de besonderste stucken, strydende tegen de suiverheit der leere, hebben sy deselve den synodo voor-

gelesen, welke bevonden heeft, dat se niet overeen en comen noch met Gods woort noch met den 16 artyckel der Nederlantscher Confessie, van hem onderteeckent, noch ooc met de confessie, van hem in den synodo van Eedam onderteeckent. Waerom den synodo behaecht heeft, dat sulckx CORNELIS sal overgelevert werden, dwele hem overgelevert is den 9 Junij, onderteeckent by presidem ende scribam.

ART. 32. Den 15 Junij heeft CORNELIUS WIGERI den synodo overgelevert syn schriftelycke verantwoordinge op de stucken der leere hem voergesteld ende is datselve in die vergaderinge overgelesen. Ende is daerover geresolveert, overmits dit schryven is een werck van lange tyt ende de dienaers niet langer van haere kercken en mogen wesen ende tselve soewel door weynige als door velen can gedaen worden, dat PETRUS PLANCIUS ende JOANNES COCHELINUS in dit werck sullen treden om syn lange schrift te beantwoorden ende hem sulkes ter eersten gelegentheyte over te synden ende verwachten, oft hem noodich duncken sal wyder daerop te schrijven, naerdat de voornoemde broederen sullen eerst ontfangen hebben schriftelyc advijs van alle classes, die sulckx doen sullen op het spoedichste. Ende wanneer de classes sullen verstaen hebben, datter genoegh geschiet is ende dat de sake genoegh bekendt is, sullen dan door de gedeputierden des synodi alle schriften den E. E. heeren Staten overgesonden ende verthoont werden, versoeckende dat haer E. E. sal believen als voesterheeren der kercken haer autoriteyt daerin te gebruycken tot onderhoudinge der waerheys Godts ende goeden vrede der kercken.

ART. 33. Is voorts ten lesten hiermede dit synodus geeyndicht ende die censura gehouden, synde niet bevonden (Gode loff) dat straffe weerdich is. Ende is geordonneert, dat het toecomende synodus naer omgaende ordeninge tot Amstelredam gehouden sal worden met voorgaende advertentie aen die E. E. heeren Staten van tyt ende plaetse.

Aldus gedaen ende geeyndicht tot Harlem den 16 Junij anno 1594.

PETRUS PLANCIUS, praeses synodi.

ANDREAS DIRCKSZ, scriba.

Dewyle CORNELIUS WIGERI syn gheschrift poocht te beweeran, dat de Almachtige Adam geschapen heeft om een beelt Godts te werden in bestandicheyt des tytlycken levens ende tot een hope der toecomstigher volmaetheyt, also dat hy die volmaetheit door die hope ende in de geduerighe gehoorsaemheyt des gebots verwachten moeste, so beschul-

dicht hy God met DIRCK VOLCHERTSZ COORNHERT, dat Hy de oorsake is geweest van den val Adams, als hem hebbende onvolmaect geschapen ende om een beelt Godts te worden, gemerct soodanighe onvolmaecte mensche nootsaeckelyck heeft moeten vallen als niet genoegsaem synde gewapent tegen soodanighen lastigen ende machtigen vyant.

Item dewyle hy CORNELIUS in Adam voor den val stelt een bestandicheyt des tytlycken levens, so gelyckt het, dat hy met de Pelagianen die doot in de werelt voert door de natuer der scheppingen Godts, alsoffer een natuerlicke oorsake des doots van Godt in den menschen geschapen ware, dwelcke directelyck stryt tegens die leere des apostels Pauli Rom. 5.

Item dewyle hy schryft, dattet een godtslasteringe is, dat God de val Adams soude geordineert hebben, so is die vrage, of hy niet en bekent, hetgene de Pelagianen selfs gheern belyden, dat die Almachtige van eeuwicheyt gedecreteert ende verordineert heeft den val Adams niet te verhinderen, maer denselfden vrywillichlycken toe te laten.

Item of hy by der naecte vrywillige ende onberispelycke toelatinge Godts verstaet een vuytslytinghe van Syn almogende regieringe.

Ende gemerct hy CORNELIUS derfsonde ende die inwendige verdorventheyt des mensches stelt in de onvolcomen kennisse Godts ende belustinghe tot het quaet, of hy daermede niet en verloochent, hetgene vuyt den woorden Godts in den Gereformeerden kercken geleert wort, als namentlyck dat die erfsonde is een soodanighe verdorventheyt der gantscher naturen des mensches, waerdoor hy onbequaem gemaect is tot allen goeden ende geneicht tot allen quaden ende dienvolgens onderworpen is den rechtveerdigen toorne Godts ende alle tytlicke ende eeuwighe straffe.

Item overmits hy staende hout, dat alle menschen vuyt kracht der vuytgesproocken belofnisse Godts door die toerekeninghe der rechtveerdicheyt Jesu Christi reyn gemaect ende tot een levendige hope wedergebaert syn, soodat het geheele saet der vrouwen in Christo tot coninghen ende priesteren sullen ghemaect syn, ende Adam ende syn gantsche saet machtich syn ghemaect vyantschap te voeren teghen het serpent, soo neemt hy CORNELIUS daermede wech het onderscheyt, dwelcke daer is tusschen die h. kercke der geloovighen ter eenre ende die heydenen, Saracenen, Turcken ende Tartaren ende andere ongeloofiger ter andere syden.

Item dewyle hy van de verkiesinghe Godts in syn schrift staende houdt,

dat Godt gheen seecker getal van menschen verkooren hebbe om salich te maecken ende danderen in haer verdoemenisse hebbe willen laten lighen, item dat de apostel in den personen der vuytvercorenen qualiteyten wyst van de conditien, item dat Paulus niet de verkiesinghe het geloove ende liefde, maar ter contrarien den gheloove ende liefde die verkiesinghe toevoecht ende die sekerheit van de ghemeenschap der salicheit niet aen het vuytnemen der persoonen maar aan de qualiteyten van die ghehoorsaemheyte des geloofs verbindet, sodat alle beyde nam. het eeuwighen voornemen Godts om de menschen salich te maecken ende de eeuwighen voorwetenschap niet en mogen tot die persoonen maer tot de qualiteyten getrocken worden, soo strydt hy CORNELIUS directelick tegens Godts woort, Acto. 13 vs. 48, 2 Timo. 12 vs. 9, ende den 16en artyckel der Nederlantscher Bekentenissen, van hem mede onderteykent ende de 54. antwoorde des christelycken Cathecismi.

Ende overmits hy schryft, dat de beroepinghe, die door die predicatie des evangeliums gheschiet, niet min algemeen is dan die beloftenisse ende die ghenade der verlossingen, die daerin vercondicht wort, alghemeyn is, ja dat het openbaer is, dat Godt dieselve beroepinge den gheheelen menschelycken geslachte datelick toegeseit ende aengedient heeft, twelcke hy door vier volgende redenen onderstaet te bewysen, diewelcke syne meeninghe directelyck strydt teghen ontallycke plaetsen van Godts woort, als daer syn onder veel anderen: Deutr. 7 vs. 7 vs. 9 ¹⁾, Deutr. 14 vs. 2 ²⁾, Psal. 147 vs. 19, 20 ³⁾, Esa. ⁴⁾ 60 vs. 2, Ephe. ⁵⁾ 2 vs. 3, is derhalven die vrage. wat CORNELIUS by de predicatie des evangeliums verstaet, ende hoe in den ouden testament alle heydenen der geheelder werelt daerdoor syn beroepen geweest ende oock huydensdaechs soo veel volcken ende natien in America, Magalanica ende andere deelen der werelt van Godt beroepen worden, gemerct sy in veelen eeuwen gheene bedieninghe van Godts woort gehadt en hebben.

Alsoo oock CORNELIUS schryft, dat die schrifture die gelovige vuytvercorene overblyfselen noempt, welcke name hen niet anders na syn segghen mach toebehooren dan van weggen harer getrouwicheyt, daerinne sy de navolginge des Heeren achtervolghen, blyvende in den geloove onbeweechlick, wanneer dandere die navolginge des Heeren begeben, affwyckende van den geloove etc. haer selven verwerpelick maecken, dit

¹⁾ »Deutr. 7 vs. 7 vs. 9» G heeft »Deut. 7 vers 7 en 9 vers 6». ²⁾ »Deut. 14 vs. 2» ontbr. in A, die in plaats daarvan heeft »Ps. 76 : 1», terwijl beide texten in G voorkomen. ³⁾ »20» ontbr. in G. ⁴⁾ »Esa.» A heeft »Psalm». ⁵⁾ »Ephe.» G heeft »Ezech».

gevoelen CORNELII stryft tegens die leere, die vuyt den woorden Godts in de Gereformeerde kereke geleert wort, als nam. dat Adam, Abraham ende andere vuytvercooren gelovigen salich syn geworden niet om eenigen haer voergaende ofte navolgende duechden maer alleen door Godts onverdiente genade. Josua 24 ¹⁾ Acto. 7, Joh. 15 vs. 16, Rom. 3 vs. 23, Rom. 4 vs. 1, 2, 5 ²⁾, Rom. 11 vs. 5, 6 ³⁾, Ephe. 1 vs. 4, Ephe. 2 vs. 8, Titum 3 vs. 5 ⁴⁾.

Ende wat aengaet deghene, die verloren gaen, so leert die h. schrift, dat dieselve noyt gehadt hebben het warachtich geloove, dewyle het meeste deel van dien in haer blintheyt vergaen ende dandere, die van die kereke afwycken, noyt in den salichmakenden geloove gestaen hebben, als die alleenlyck gehadt hebben een doot ende tytlick geloove, Luc. 8 vs. 13, Jaco. 2 vs. 17 ⁵⁾, 26, 1 Joh. 2 vs. 19, soodat degene die grootlyck dwalen, die daer voorgeven, dat het geloove soude syn een gemeyn goet der geheelder menschelycker natueren ende dat teghen Godts woort, Ephe. 2 vs. 8, 2 Tessa. 3 vs. 2, Philip. 1 vs. 29.

Wat aengaet hetghene hy CORNELIUS staende hout, dat de wedergeboorn vuytvercorene, solange dit leven duerende is, van Godt afwycken moeghen ende hierdoor van haer salicheyt berooft worden, of dat men soude moeten segghen, datter algeheel geene verworpinghen en syn, item dat die verkiesinge ende welbehagetheyt Godts verandert mach worden ende dat degene, die anders gevoelen, discipulen der Jesuiten syn, libertynen, Osiandristen ende Entusiasten ende soodanighe, die de erfsonde verlooohenen, dese leere CORNELII strydt directelick tegens Godts woort, 1 Sam. 15 vs. 29, Psal. 33 vs. 11, Esa. 14 vs. 24, Esa. 46 vs. 11, Malach. 3 vs. 6, Math. 22 vs. 14, Math. 24 vs. 24, Joh. 10 vs. 29, Rom. 8 vs. 28, 1 Joh. 2 vs. 19, ende teghen den 54 antwoorde des christelycken Catechismi.

Vuyt welcken ende voorgaende hoofdstucken alle verstandige, die in den worde Godts ervaren syn, moghen oordeelen, of die Noorthollantsche kereken, in den sinodo tot Alcaer anno 1593 vergadert, niet en hebben wel ende met recht CORNELIUM WIGGERI gesuspendeert van synen dienste om die ongesontheyt syner leere ende dat achtervolgende die algemeyne kerekelicke ordeninghe der generale synoden deser Nederlanden. Ende wat aengaet de contumacia ofte wederspannicheyt, de saecke selver verthoont haer hoedanicheit soo ooghenschynnelick, datter geen vorder bewys met

1) »Josua 24" G heeft »Jos. 24, 4". 2) »1, 2, 5" G heeft »1, 2 etc.". 3) »6" ontbr. in G. 4) »Titum 3 vs. 5" ontbr. in A. 5) »17" ontbr. in G.

redenen kan gevordert worden dan de eenvoudige gheschiedenisse der saecken selve.

Corte teghenstellinghe tusschen het eerste schrift CORNELII WIGGERI, aen de classes des Noorthollantschen synodi overgesonden in Maye 1592 ende de vyf ¹⁾ artyckelen, by hem in den synodo tot Edam onderteekent.

CORNELIS WIGGERSZ verclaert int voorsz. schrift, dat hy in de bedieninghe des h. doops het eerste hoofdstuck desselvigen sacraments, handelende van de erfsonde ende verdorventheyt onser natueren, nalaet om verscheydene onghefondeerde redenen, in syn schrift vervatet. Ende in den vyfden ²⁾ artyckele, van hem in den synodo tot Edam onderteykent, verclaert hy gheen swaricheyt te hebben om in de bedieninghe des doops het voorsz. eerste hoofdstuck met monde vuyt te spreekken, als hy daerby mach voeghen: buyten Christum ende van natueren.

Voorder poecht hy int selfde geschrift te bestraffen het formulaer des doops ende die kerckelicke gebeden, omdat daerin geseit wort, dat wy ende onse kinderen syn kinderen des toorns ende der verdoemenissen, seggende sulcx te stryden tegen die hoofdstucken des verbonts, item dat het niet en kan geleden werden, dat men diegene, die in de genade staen, kinderen des toorns ende der verdoemenissen noeme, ende dat derhalven soodanige woorden (na syn seggen) stryden byna teghen alle hooftpoineten der gesonder leere Jesu Christi. Ende in den eersten artyckel soo bekend hy daerenteghen, dat alle nacominghen Adams kinderen des toorns ende der verdoemenissen syn, als men sulcx seyt niet absolutelyck maer met byvoeginghe deser woorden: van natueren ende vuyt ons selven.

Verclaert voorder, dat hy in het Sondaechsche kerckengebet die woorden: reynicht onse herten van alle moetwille ende hertneckicheyt, verandert hadde. Ende in den derden der voorsz. artyckelen bekend hy de woorden voor recht, als men die verstaet van de vermeerderinghe ofte progressie.

Ende hy CORNELIS onderstaet int voorsz. schrift te beweren, dat Godt door het verbont der genaden in Christo Jesu een ³⁾ Godt Adams endesynes saets geworden is ende Syn bermherticheyt tot veel duysent geslachten heeft vuytgestrect tot rechtveerdichmakinge des levens, dat is tot vergevinge der sonden ende heylichmakinghe des geestes allen men-

¹⁾ »vyf" G heeft »7". ²⁾ »vyfden" G heeft »7". ³⁾ »een" G heeft »geen".

schen, daervan hy de wortel ende stam is, gelyck te voren syne sonde krachtich geweest ¹⁾ was tot verdoemenis van henlieden allen. Ende in den vierden artyckel, van hem onderteykent, bekent hy, dat de kinderen der heydenen als: Tartaren, Saracenen, Brasilianen etc. gerekent moeten worden ende gestelt buyten het verbont Godts niet alleen des doops, maer oock buyten het verbont der genaden, bestaende in vergevinge der sonden, gerechticheyt Jesu Christi ende heylichmakinghe des gheestes.

Tegens dese bekentenisse CORNELII WIGGERI, van hem in den voorsz. Edamssen synodo gedaen ende gheteekent, strydt directelick ende seer claerlyck syn groot gheschrift gheexhibeert den 13en Junij 1592, gelyck sulcx int voorgaende genoechaem is bewesen.

Is van den synodo overgegeven aen handen CORNELII WIGGERI opten 9 Julij, ende was onderteeckent by PETRUM PLANTIUM als preses synodi ende by ANDRIES DIRCKSZ, scriba classis ²⁾.